

Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost građe sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar

---

Lakuš, Jelena; Babinčak, Bojan

Source / Izvornik: **Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 2013, 56, 285 - 309**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:567265>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

**KULTURNO-POVIJESNA I ZAVIČAJNA VRIJEDNOST GRAĐE
SITNOG TISKA GRADSKOG MUZEJA VUKOVAR**

CULTURAL, HISTORICAL AND LOCAL VALUES OF MINOR PUBLICATIONS OF THE CITY MUSEUM OF VUKOVAR

Jelena Lakuš

Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku
jlakus@ffos.hr

Bojan Babinčak

Gradska knjižnica Vukovar
Trg Republike Hrvatske 1
bbabincak@net.hr

UDK / UDC 069(497.5Vukovar):025.174
Stručni rad / Professional paper
Primljeno / Received: 15. 11. 2012.

Sažetak

Rad govori o kulturno-povijesnoj i zavičajnoj vrijednosti građe sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar, ukazujući istodobno i na informacijsko-komunikacijsku te promidžbenu ulogu koju je sitni tisak imao u vrijeme kada drugih medija nije bilo. Polazeći od činjenice da je sitni tisak važno povijesno svjedočanstvo jednog vremena i prostora te stoga i važan dio zavičajne baštine, predlažu se tri načina prezentacije građe široj društvenoj i znanstvenoj zajednici: organizacijom tematskih izložbi, izradom bibliografije te digitalnom zbirkom. U radu su izdvojeni najzanimljiviji i najreprezentativniji primjerci, koji na najbolji način ukazuju na neprocjenjivu dokumentarnu vrijednost i važnost koju građa sitnog tiska ima kao sastavni dio zavičajne baštine Vukovara i njegove okolice.

Ključne riječi: Gradski muzej Vukovar, sitni tisak, tematska izložba, bibliografija, digitalna zbirka, zavičaj, zavičajna zbirka

Summary

This paper deals with the cultural, historical and local values of minor publications of the City Museum of Vukovar, revealing their information, communication and promotion roles which they performed at the time when other media were scarce. Assuming that these minor publications are important historical sources, constituting a significant part of the local heritage, we propose three ways of presenting these materials to the wider social and scientific community: organizing thematic exhibitions, compiling bibliographies, and building digital collections. For the purpose of this paper the most interesting and representative pieces have been selected, those that best illustrate the great documentary value of this sort of materials and their significance as an integral part of the local heritage of the city of Vukovar and the surrounding area.

Keywords: The City Museum of Vukovar, minor publications, thematic exhibition, bibliography, digital collection, local community, local history collection

1. Uvod

Sitni tisak specifična je vrsta građe koja je zbog kratkotrajne svrhe svoga postojanja, te stoga i nedovoljno prepoznatljive kulturno-povijesne važnosti, dugo u nas bila neopravdano zapostavljena, kako u teoretskim promišljanjima, tako i u smislu njezina sabiranja, a posebice obrade i prezentacije,¹ unatoč tomu što je obuhvaćena zakonskim propisima o obveznom primjerku² koji sitni tisak kvalificiraju kao kulturno dobro, odnosno kao građu “koja dokumentira i iskazuje sveukupno hrvatsko duhovno stvaralaštvo”.³ Literatura o sitnom

---

¹ Lešković, Ana; Daniela Živković. Efemerna građa i sitni tisak : opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), 129. [citirano: 2012-08-19]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/103>

² Zakon o knjižnicama iz 1997. godine izrijekom ne navodi da sitni tisak podliježe zakonskom propisu o obveznom primjerku. Međutim, navodeći građu obuhvaćenu obveznim primjerkom, spominje, uz ostalo, i kazališne i druge programe, letke, kratke oglase i priopćenja, razglednice te službene i trgovačke tiskanice. Drugim riječima, navodi upravo građu koju možemo smatrati sitnim tiskom. Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105/97. [citirano: 2011-10-09]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html>

³ Obvezni primjerak [citirano: 2011-10-09]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/Service.aspx?id=64>

tisku vrlo je oskudna,⁴ a pojmovlje, definicija i opseg još uvijek nedovoljno jasni i usustavljeni – u hrvatskoj se knjižničarskoj praksi uvriježio pojam “sitni tisak”, no vrlo ga se često izjednačuje s pojmom “efemera” ili “efemerna građa”, a katkad se koristi i pojam “siva literatura”.⁵ Tek pokretanjem projekata digitalizacije u pojedinim knjižnicama, kao i u nekim drugim baštinskim ustanovama,⁶ počelo se uviđati da građa sitnog tiska daje “neprocjenjiv uvid u prošlost, običaje, kulturu, život i svakodnevicu ... te tako stvara novu kategoriju za kulturno pamćenje određenog naroda”.⁷ Sitni tisak ima i iznimno veliku zavičajnu vrijednost. Povijesni trenutak i njegove osobitosti ostale su, naime, zabilježene na pozivnicama, reklamama, zahvalnicama, ulaznicama, koncertnim i drugim programima te ostaloj sličnoj građi kao trajni pokazatelj društveno-kulturne, gospodarske, pa čak i političke slike određenoga zavičaja.

---

⁴ Iako se problematike sitnog tiska još 1973. godine dotakao u svom članku “O knjigama i drugoj tiskanoj građi u nacionalnim bibliotekama” Matko Rojnić, praktički sve do već spomenutoga recentnog članka Daniele Živković i Ane Lešković “Efemerna građa i sitni tisak : opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu” iz 2011. godine, sitni tisak gotovo da nije bio predmetom interesa hrvatske knjižničarske i/ili šire znanstvene zajednice.

⁵ U inozemstvu, pak, pojam “sitni tisak” gotovo da ne postoji te se umjesto njega koristi pojam “efemerna građa”. O tome više vidi u: Lešković, Ana; Daniela Živković. Nav. dj. Str. 122-126.

⁶ Spomenimo samo primjere Gradske knjižnice Zagreb (Zbirke po vrsti građe : sitni tisak. // Hrvatska kulturna baština [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/Digitalizirana-zagrebacka-bastina-Sitni-tisak>; Sitni tisak. // Digitalizirana zagrebačka baština [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://kgzddb.arhivpro.hr/index.php?doctype=1&vrstadak=7>) ili Gradske knjižnice Nove Gradiške (Zbirke po vrsti građe : sitni tisak. // Hrvatska kulturna baština [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/Hemeroteka-Nova-Gradiska>) koje obje posjeduju digitaliziranu zbirku sitnog tiska. Također, u sklopu pilot projekata predviđenih nastavnim planom i programom diplomskog studija Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku, radi se na izradi digitalne zbirke sitnog tiska Muzeja Slavonije Osijek (Krtalić, Maja. Predstavljanje pilot projekata. // *Novosti Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku* 2(2010). [citirano: 2011-10-10]. Dostupno na: <http://web.ffos.hr/oziz/novosti/?p=56#more-56>).

⁷ Lešković, Ana; Daniela Živković. Nav. dj. Str. 130.

Važna kulturno-povijesna vrijednost razlogom je što pojedine narodne knjižnice i druge zavičajne ustanove⁸ prikupljaju takvu vrstu građe.⁹ Jedna od njih je i Gradski muzej Vukovar,¹⁰ koji svojim poslanjem i djelovanjem ulazi u red općih gradskih, odnosno zavičajnih muzeja¹¹ upravo stoga jer sustavno

⁸ Efemerna građa ili sitni tisak u nas se ponajprije prikuplja u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (Niz A – Knjige. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/niz-a-knjige/>) te u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu (Sveučilišna knjižnica u Splitu. // Djelatnost knjižnice [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.svkst.hr/hr/o-knjinici/djelatnost-knjinice.html>), jer su obje primateljice obveznog primjerka. Objе knjižnice okupljaju građu u zasebnim zbirkaма efemerne građe. Isto, str. 127. No, navedenu vrstu građe prikupljaju i neke narodne knjižnice, primjerice, Knjižnice grada Zagreba (Zbirka Zagrabiensia. // Knjižnice grada Zagreba [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.arhiva.kgz.hr/gradska/grzagrab.asp>), Gradska knjižnica Solin (Zavičajna zbirka Salonitana. // Gradska knjižnica Solin [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.knjznicasolin.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=35&Itemid=105) ili Knjižnica “Nikola Zrinski” u Čakovcu (Zavičajna zbirka “Insulana”. // Knjižnica “Nikola Zrinski” Čakovec [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.kcc.hr/index.php?t=show_content&id=19), gdje se efemerna građa uglavnom prikuplja unutar zavičajne zbirke. Također, građu sitnog tiska prikupljaju i druge baštinske ustanove, kao što je, primjerice, Muzej Slavonije Osijek, koji svoju zbirku sitnog tiska čuva u sklopu Odjela hemeroteke (Zbirka sitnog tiska. // Muzej Slavonije Osijek [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.mso.hr/index.php?page=zbirka-sitnog-tiska>; Burić, Vesna. Hemeroteka Muzeja Slavonije Osijek. // Osječki zbornik 20 (1989), 132.) ili, pak, Gradski muzej Makarska, čija se zbirka sitnog tiska čuva u sklopu Muzejske knjižnice (Knjižnica i arhiv. // Gradski muzej Makarska [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.mdc.hr/makarska/hr/fs-knjiznica-arhiv.htm>).

⁹ Naime, po “Preporukama za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu”, navodi se da od tiskane građe, uz monografske i serijske publikacije, u zavičajnu zbirku ulazi i sitni tisak, i to “plakati, letci, programi pojedinih priredaba, pozivnice, ulaznice, posjetnice koje se odnose na politički, društveni, gospodarski, kulturni i sportski život zajednice i doprinose cjelovitosti zavičajne građe” (Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. Str. 6 [citirano: 2011-03-21]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>).

¹⁰ O Gradskom muzeju Vukovar vidi u: Dvadeset godina Gradskog muzeja u Vukovaru 1948 – 1968. Vukovar : Gradski muzej u Vukovaru, 1968.; Marić, Ruža. Gradski muzej Vukovar. // Glasnik slavonskih muzeja 25, 2(1998), 31-35.; Vukovar: Gradski muzej Vukovar [citirano: 2011-11-28]. Dostupno na: <http://www.mdc.hr/RatneStete/hr/rezultat1.asp?g=41&m>

¹¹ “Zavičajni su muzeji kompleksni (opći) muzeji koji skupljaju različite vrste predmeta u nastojanju da odražavaju ukupnost pojava i svu složenost života na određenom području (zavičaju), njegove iznimne i jedinstvene odlike. Kao takvi, mogu se nazivati i muzejima identiteta određenog zavičaja”. Zavičajni su muzeji kao baštinske ustanove zadužene za očuvanje i prezentiranje svakog segmenta materijalne i nematerijalne zavičajne baštine kako bi na jednom mjestu bio vidljiv povijesni, kulturni i drugi razvoj određenoga prostora. Opširnije o tipologiji muzeja, svrsi i djelatnosti zavičajnih muzeja vidi u: Radovanlija Mileusnić, Snježana. Ustroj i organizacija knjižnica zavičajnih muzeja u Hrvatskoj. // Muzeologija 38 (2001), 7-21.

radi na prikupljanju i istraživanju raznovrsne (zavičajne) građe Vukovara i vukovarskog kraja, pa tako i građe sitnog tiska,¹² s ciljem njezina očuvanja i prezentiranja. Muzej svoju bogatu građu sitnog tiska čuva u sklopu kulturno-povijesne zbirke.¹³ Građa je smještena unutar arhivskih kutija pojedinih vukovarskih društava s kraja 19. i početka 20. stoljeća te je vezana uz njihovo djelovanje i rad, pa se i njezin najveći dio odnosi upravo na to razdoblje, do otprilike početka Drugoga svjetskog rata.¹⁴ Još uvijek nije popisana niti tematski razvrstana. Sastoji se od oko 250 različitih pozivnica, letaka, proglasa, oglasa, reklama i cjenika. Riječ je, dakle, mahom o istovrsnom materijalu, uglavnom

---

¹² Navodeći vrstu građe koja ulazi u zavičajnu zbirku, Srna Vuković Mottl, inače začetnica teorijskog proučavanja (knjižnične) zavičajne baštine u Hrvatskoj, između ostalog, navodi i "ostali sitan bibliotečni materijal: letke, plakate, programe priredaba, pozivnice, prospekte, itd. koji također doprinose cjelovitosti građe o zavičaju" (Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 21, 1/4(1975), 22).

¹³ Sve do Domovinskog rata Muzej je, uz kulturno-povijesnu zbirku, posjedovao i Arheološki odjel, Numizmatičku i etnografsku zbirku, Zbirku Bauer i galeriju umjetnina, Spomen muzej nobelovca Lavoslava Ružičke i Spomen muzej II. Kongresa KPJ. Tijekom ratnih razaranja u Domovinskom ratu, zbirke su velikim dijelom bile potpuno uništene, nepovratno nestale ili odnesene u Srbiju. Muzejske su zbirke, iz Republike Srbije, vraćene u Vukovar 2001. godine. U tijeku je obnova Gradskog muzeja Vukovar i kompleksa Dvorca Eltz u kojem je Muzej bio smješten prije rata. U obnovljenom kompleksu Muzej će posjedovati Arheološku zbirku, Etnografsku zbirku, Povijesnu zbirku, Zbirku Domovinski rat, Zbirku Bauer, kao i Zbirku donacija hrvatskih i svjetskih umjetnika *Muzej Vukovara u progonstvu*. Uz to, predviđeno je otvaranje Spomen-muzeja nobelovca Leopolda (Lavoslava) Ružičke te Muzeja vučedolske kulture s arheološkim parkom Vučedol.

Opširnije o Muzeju na: Muzejska udruga istočne Hrvatske. Gradski Muzej Vukovar [citirano: 2011-11-28]. Dostupno na: <http://www.muih.hr/content/view/31/49/>; Gradski muzej Vukovar [citirano: 2011-12-16]. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/gradski-muzej-vukovar,763%3AVKR/hr/info/>

¹⁴ Građa sitnog tiska može se promatrati kao knjižnična, muzejska i arhivska građa. U muzejskim se ustanovama često, uz njezinu knjižničnu, promatra i njezina muzejska vrijednost, koja je ponajprije vidljiva kroz muzejske izložbe na kojima je sitni tisak često zastupljen. Tako zapravo i tiskovina može biti muzealija, jednako kao, primjerice, slika ili komad namještaja (Burić, Vesna. Zavičajne zbirke : svrha i način. // Osječki zbornik 20 (1989), 222). Također, s obzirom na dokumentarnu vrijednost koju sitni tisak ima, on se može promatrati i kao arhivska građa. Gradski muzej Vukovar građu sitnog tiska, s obzirom da je dio kulturno-povijesne zbirke, ponajprije promatra kao muzejsku građu.

informativne i promotivne naravi, jednolikog formata i efemernog značaja.¹⁵ Izrađen je uglavnom na papiru i kartonu lošije kvalitete, upravo stoga što je imao vrlo kratkotrajnu svrhu postojanja.

Slijedeći tezu da sitni tisak, jednako kao i njemu vrlo sličan promidžbeni medij – plakat, “komunicira s dvama prostorno i vremenski razdvojenim ambijentima: s društvom za koje je proizveden i kojemu je izložen, prenoseći mu aktualne, ali kratkotrajne informacije . . . , te s društvom koje nastoji otkriti njegova značenja, koje ga povijesno, umjetnički i tehnološki kontekstualizira, a koje se s njim nije susrelo u izvornom okružju u kojemu je bio izložen. . . ”,¹⁶ namjera je ovoga rada pokazati važnost sitnog tiska kao informacijsko-komunikacijskog i promidžbenog medija u vremenu u kojem je on obnašao tu ulogu, ali istodobno i njegovu značajnost u sagledavanju zavičajne povijesti vukovarskoga kraja. Iz toga nužno proizlazi i potreba za njegovom sustavnom i cjelovitom organizacijom te prezentacijom široj društvenoj i znanstvenoj zajednici, ponajprije pomoću tematskih izložbi, ali i specijalnih bibliografija i digitalizacije. U tu su svrhu u radu izdvojeni najzanimljiviji i najreprezentativniji primjerci, koji na najbolji način ukazuju na dokumentarnu neprocjenjivost građe sitnog tiska te važnost koju ima kao sastavni dio zavičajne baštine Vukovara i njegove okolice.

2. Sitni tisak kao dio zavičajne baštine Vukovara i njegove okolice

2.1. Sitni tisak kao informacijsko-komunikacijski i promidžbeni medij

Sitni tisak ponajprije možemo promatrati kao važan informacijsko-komunikacijski i promidžbeni medij. U vrijeme u kojem drugih medija osim tiskanih nije bilo, bio je podjednako popularan i među izdavačima i oglašivačima, ali i među građanstvom. Sitni tisak je, naime, na jednom mjestu, najčešće na jednom ili dva lista, donosio jasne, jednostavne i precizne informacije o ra-

---

¹⁵ Prema Dorici Blažević i Dubravki Salaj-Pušić, upravo su te odlike – istovrsnost građe, efemernost, fizički oblik i format, informativnost i promotivni značaj, ali i nedostupnost, odnosno ekskluzivnost – značajke građe sitnog tiska, pri čemu, dakako, nije nužno da jedan primjerak sitnog tiska posjeduje sve navedene značajke, nego je uglavnom riječ o jednoj ili kombinaciji nekoliko značajki. Blažević, Dorica; Dubravka Salaj-Pušić. Upute za uporabu formata UNIMARC za kataložni opis sitnog tiska. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005. Str. 4 [citirano: 2011-10-10]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/e-izdanja/sitnitisak.pdf>

¹⁶ Velagić, Zoran; Merien Gracek. Od plakata do plakatiranja : komuniciranje plakatima u Osijeku u prvim desetljećima 20. stoljeća. // *Libellarium* 1, 2(2008), 182 [citirano: 2011-05-18]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/37155>

zličitim kulturno-umjetničkim i drugim događanjima, kao i o proizvodima i uslugama, mahom obrtničkima, popraćen domišljatim i vizualno dojmljivim tekstom i slikom, koji su bili u službi promidžbene i informacijske uloge koju je obnašao. Zbog svoje fizičke naravi (malog formata) vrlo se lako raspačavao te je bio dostupan vrlo širokom krugu korisnika. Za razliku od plakata, za koji je bio potreban reklamni stup,¹⁷ do korisnika je najčešće dolazio s novinama, kao umetak u njih, ili se dijelio na važnijim mjestima u gradu. Tiskao se najčešće u relativno velikoj nakladi.¹⁸ Svojevrсна masovnost u proizvodnji svjedoči ne samo o važnosti sitnog tiska i njegovoj zastupljenosti u svakodnevnoj komunikaciji s građanstvom, nego i o tome da je, jednako kao i plakat koji je imao sličnu ulogu, dokinuo “barijeru između obrazovane elite i širih slojeva društva s obzirom na pristup informaciji”.¹⁹ U Vukovaru su najrasprostranjeniji korisnici sitnog tiska kao promotivnog medija bila, kao što ćemo vidjeti, kulturno-umjetnička i sportska društva, ali i obrtnici (Prilog 1).

Imajući u vidu njegovu informacijsko-komunikacijsku i promidžbenu ulogu, možemo zamijetiti da je na većini građe uočena sličnost u redosljedu navođenja informacija. Uglavnom je riječ o trodijelnoj strukturi. Na vrhu se većinom uočava jasno istaknuto ime izdavača, naziv društva, naziv proslave ili ime obrtnika. Slijedi središnji dio na kojem se nalaze informacije vezane uz ono što se oglašava ili na što se poziva građanstvo, s naznačenim vremenom i mjestom održavanja. Središnji je dio obično i tipografski naglašen većim formatom slova, očito kako bi vizualno bio upečatljiv i odmah uočljiv. U trećem dijelu, pri dnu, nalaze se najčešće neke dodatne informacije, primjerice, informacije vezane uz cijenu ulaznice ili, pak, tekst s dodatnim pojašnjenjima. Na kraju materijala, najčešće izvan obruba, nalazi se naziv tiskare koja je određeni primjerak tiskala. Tako u primjeru pozivnice na zabavnu večer, organiziranu za pomoć stradalima od poplave koja je zadesila Vukovar 1940. godine, na vrhu uočavamo ime vukovarskog društva koje organizira zabavnu večer – “Hrvatsko katoličko žensko prosvjetno društvo u Vukovaru”. Slijedi središnji dio u kojem se nalaze informacije vezane uz najavljeni događaj – “Zabavno veče u korist poplavljenih” – te vrijeme i mjesto održavanja – “u nedjelju, dne 28. travnja 1940. godine u Hrvatskom Domu ... početak u 8:30 sati na večer”.

¹⁷ Isto, 186.

¹⁸ Pronalazimo, primjerice, podatak da je vukovarska tiskara Ernesta Jančika, koja je djelovala u razdoblju od 1878. do 1893. godine, tiskala 400 pozivnica koju je nekom zgodom naručilo srpsko pjevačko društvo “Javor”. Smiljanić, Milutin. Štamparstvo u Vukovaru. // Bibliotekarski godišnjak Vojvodine (1971), 28.

¹⁹ Velagić, Zoran; Merien Gracek. Nav. dj., 184.

Pronalazimo i informaciju da se cijeli događaj odvija pod pokroviteljstvom grofice Sofije Eltz.²⁰ U trećem dijelu pozivnice stoji da prihod dobiven od ulaznica ide za pomoć poplavljenima. Naposljetku, izvan obruba pozivnice nalazimo naziv tiskare koja je pozivnicu tiskala, a riječ je o Narodnoj tiskari u Vukovaru (Prilog 2). Vrlo sličnu strukturu pronalazimo i u primjeru pozivnice “Dobrovoljnog vatrogasnog društva” za društveni ples, organiziran također s humanitarnom svrhom jer su prihodi išli za nabavu vatrogasnog vozila. Kao i u prethodnom primjeru, pri samom vrhu, uz krilaticu “Vatru gasi, brata spasi!”, koja je vjerojatno bila u službi privlačenja pozornosti čitatelja te upućivala na humanitarni značaj cijelog događanja, stoji ime društva. U središnjem dijelu dominira naziv zgođe na koju se primatelji pozivnice na društveni ples pozivaju, popraćen informacijom o vremenu i mjestu održavanja. Pri dnu čitamo da “Čist prihod ove zabave ide za nabavu vatrogasnog automobila pa se dobrovoljni prilozi primaju sa zahvalnošću”, a izvan obruba pronalazimo i informaciju o tiskari (Prilog 3). Ovakav je koncept i raspored informacija omogućavao brzo, točno i jasno informiranje. Očito se pri tiskanju pozivnica i drugih sličnih primjeraka sitnog tiska doista vodilo računa ponajprije o njihovoj namjeni i funkciji.

2.2. Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar

Uza svoju prvotnu ulogu informacijsko-komunikacijskog i promidžbenog medija, sitni tisak ima i važnu kulturno-povijesnu vrijednost. Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar ponajprije se odražava u njegovoj povezanosti s djelovanjem niza kulturno-umjetničkih i ostalih društava, koja su sitni tisak obilato koristila. Tako je, primjerice, “Hrvatski dom”²¹ tiskao pozivnice u nizu prigoda. Jedna od njih je i velika pučka svečanost “Narodni blagdan”, koja je imala veliki zavičajni značaj. Za ilustraciju nam može poslužiti primjerak iz 1929. godine. Pozivnica s programom

---

²⁰ Grofica Sofija Eltz bila je vukovarska dobrotvorka i redovnica koja se brinula za siromašni vukovarski puk. Bila je predsjednica velikoga gradskog sirotišta i staračkog doma, a za sirotinju je otvorila i pučku kuhinju. Bonn, Cöcilia S. Vukovarska grofica Sofija - sestra Monika-Eltz. Vukovar : Franjevački samostan, 2000. Str. 25.

²¹ Društvo “Hrvatski dom” osnovano je 1921. godine. “Svrha društva je sagraditi i održavati svoj vlastiti dom i time osigurati bolji ekonomski razvitak svim vukovarskim hrvatskim društvima ...”. Horvat. Vlado. Vukovarska društva (1859. – 1945.). Vukovar : Gradski muzej Vukovar, 2007. Str. 87-89.

sadrži jasne informacije o detaljima proslave, pa tako uz navedeno vrijeme i mjesto održanja proslave – 7. srpnja 1929. godine, u prostorijama “Hrvatskog doma” i u “bašći svratišta Lav” – pronalazimo i zanimljiv detalj o programu koji će tom prigodom biti organiziran: “Osim vrlo šaljivog rasporeda, biti će obligatno pecanje (ribolov), vrtuljak, trčanje u vreći, lizanje pekmeza, lov na patke, pečeni jaganjci, odojci, vruća prasetina, hladno pivo, izvrsno vino, koriandoli i t.d.”. Programom je predviđen i izbor Miss Vukovara, koncert “Hrvatskog Sokola” i “Hrvatskog pjevačkog društva Dunav”, kao i ples uz pratnju vatrogasne glazbe. Iako formom vrlo malen, ovaj primjerak sitnog tiska obiluje informacijama o kulturnom i društvenom životu Vukovaraca dvadesetih godina 20. stoljeća (Prilog 4).

Slični su i primjerci ostalih vukovarskih društava, od kojih su najzastupljeniji bili “Sokolsko društvo Vukovar”,²² “Hrvatsko katoličko žensko prosvjetno društvo”,²³ “Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo Dunav”²⁴ i “Srpsko pevačko društvo Javor”.²⁵ Navedena su društva sitni tisak tiskala prigodom niza događaja. Primjerice, “Sokolsko društvo Vukovar” sitnim je tiskom pozivalo na svečanu zadušnicu u spomen na smrt Zrinskog i Frankopana (Prilog 5), zatim na svečanu sokolsku akademiju i slično. “Hrvatsko katoličko žensko prosvjetno društvo” sitnim je tiskom pozivalo na zabavne večeri, na proslave “Majčinog dana”, na proslavu dvadesetogodišnjice društvenoga rada (Prilog 6) itd. Na različita događanja, koncerte i obljetnice pozivalo je i “Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo Dunav”. Jedno od njih bila je i proslava stogodišnjice rođenja Vatroslava Lisinskog (Prilog 7), ali i niz drugih. Sitni tisak, i to ponajprije pozivnice za koncerte, vežemo i uza srpsko pjevačko društvo “Javor”. Zanimljivo je da su neke od njih pisane ćirilicom, dok su neke pisane u trojezičnoj varijanti – njemačkim, hrvatskim (latinicom) i srpskim (ćirilicom)

²² “Sokolsko društvo Vukovar”, koje je bilo osnovano 1920. godine ujedinjenjem “Hrvatskog sokola” i “Srpskog sokola”, bavilo se tjelovježbama karakterističnim za sokolski pokret. Isto, str. 153.

²³ “Hrvatsko katoličko prosvjetno društvo” osnovano je 1919. godine sa zadaćom da radi na “prosvjećenju i odgajanju članova, da budu katolkinje i čestite državljanke”. Isto, str. 63.

²⁴ Društvo je bilo osnovano 1867. godine, a imalo je naglašene kulturne ciljeve i preporodne ideje. Cilj društva bio je širenje i unapređenje pjesme i njegovanje glazbe uopće. Isto, str. 23.

²⁵ Društvo je bilo osnovano 1869. godine te je za cilj imalo “da se uči i usavršuje u skladnom svjetovnom i crkvenom pjevanju sa osobitim obzirom na srbsko-hrvatsku i obće slavensku glazbu”. Isto, str. 28.

jezikom (Prilog 8).²⁶ Sitni tisak sadržava i nacionalni predznak, kao u primjeru oglašavanja proslave tisućugodišnjice Hrvatskog kraljevstva u Vukovaru 1925. godine, na kojoj pronalazimo barjaktara u narodnoj nošnji s hrvatskom trobojnicom i hrvatskim grbom (Prilog 9). Vrlo je slično i oglašavanje proslave stogodišnjice rođenja hrvatskog pjesnika Petra Preradovića 1928. godine. Pri dnu se ovog primjerka sitnog tiska nalazi i naziv tiskare koji je dotični primjerak tiskala (Prilog 10). Sitni tisak, dakle, nudi istraživačima obilje podataka o običajima, kulturi, životu i svakodnevnici Vukovaraca. Možemo zamijetiti i da odražava vrlo složenu nacionalnu (i jezičnu) sliku Vukovara,²⁷ kao i povijesne okolnosti koje su obilježile Vukovar krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Naposljetku, sitni tisak iznimno je i vrijedan izvor podataka za proučavanje povijesti tiskarstva Vukovara i njegove okolice.

2. 3. Umjetnička vrijednost sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar

Iako je sitni tisak bio ponajprije tiskan kao medij za prijenos informacija, na pojedinim primjercima možemo već od sedamdesetih godina 19. stoljeća, od kada datiraju najstariji sačuvani primjerci građe, vrlo lijepo pratiti i stilska obilježja pojedinih razdoblja. Za razliku od plakata, koji je u svojim počecima bio skromnije stilski obilježen i nije se bitno razlikovao od tadašnjega novinskog oglasa koji je naglasak stavljao na tekst,²⁸ sitni tisak u svojim počecima ima znatnu likovnu vrijednost. Likovni su elementi naglašeniji i zastupljeniji na građi s kraja 19. i početka 20. stoljeća nego u desetljećima koja su slijedila. Među najstarijim i umjetnički najzanimljivijim primjercima građe nalazi se zahvalnica "Dramatičkom društvu hrvatskoga zemaljskoga kazališta u Zagrebu" koje je posjetilo Vukovar 1892. godine. Stilski vrlo zanimljiv primjerak s naglašenim estetskim oblikovanjem i izvedbom po svojim osobinama i karakteristikama pripada klasicističkom izrazu i obilježjima. Tekst pjesme koji se nalazi unutar zanimljivog obruba nije vizualno naglašen tipografskim osobinama teksta, nego je naglasak stavljen na umjetničko oblikovanje zahvalnice. Zahvalnica

²⁶ Njemački jezik sitnim tiskom dominira sve do raspada Austro-ugarske monarhije, no stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije kao njezina produžetka, počinje prevladavati "srpsko-hrvatsko-slovenački jezik", koji je bio dijelom politike jezičnog unitarizma. Samardžija, Marko. Nad stoljećima hrvatskog jezika. // Hrvatski jezični portal [citirano: 2011-05-25]. Dostupno na: <http://hjp.srce.hr/index.php?show=povijest&chapter=00-samardija>

²⁷ Nacionalna slika Vukovara bila je vrlo raznolika. Godine 1910. godine ondje je živjelo 10.359 stanovnika, od čega je Hrvata bilo 4.089, Nijemaca 3.502 i Srba 1.628. Jedanaest godina poslije, 1921. godine, Vukovar je imao 10.242 stanovnika, od čega je Hrvata bilo 5.084, Nijemaca 2.670 i Srba 1.702. Baletić-Wertheimer, Alica. Stanovništvo Vukovara i vukovarskog kraja. Zagreb : Nakladni zavod Globus, 1993. Str. 93, 210.

²⁸ Kavurić, Lada. Hrvatski plakat do 1940. Zagreb : Horetzky, 1999. Str. 95.

je pravokutnog oblika, s naglašenim gornjim dijelom na kojem dominiraju antički elementi (posude i žensko poprsje). Imajući u vidu činjenicu da se upravo u antici javljaju prva kazališta i dramske skupine, možemo zaključiti da su antički motivi imali i simbolični značaj. Izrazito umjetničko oblikovanje zahvalnice i njezina reprezentativnost ne čude jer je to bio očito način na koji se željela iskazati zahvalnost građana Vukovara zagrebačkom dramskom kazalištu na posjetu njihovu gradu (Prilog 11).

Pojavom secesije, na mnogim primjercima sitnog tiska uočavamo secesijska stilska obilježja i njegove karakteristične oblike i ukrase. Za razliku od plakata, gdje secesija dolazi do izražaja u slici i njezinim obilježjima,²⁹ na sitnom tisku secesija dolazi do izražaja u dekorativnom izričaju. Tiskari stavljaju naglasak upravo na obrub i njegovo umjetničko oblikovanje jer on naglašava samu poruku, što je, dakako, kod sitnog tiska bilo i najvažnije. Nekoliko je primjeraka građe u Muzeju s izrazito secesijskim obilježjima. Možda je najljepši primjerak pozivnica "Hrvatskog Sokola" na "javnu vježbu sa plesom" iz 1911. godine. Na pozivnici se uočava cvjetni motiv, tipičan za secesiju, koji čini obrub same pozivnice te svojom formom još više naglašava sam tekst. Ornamentalno isprepletene linije s dekorativnim prikazom cvijeta čine jedinstvenu kompoziciju (Prilog 12). Zanimljiva je i pozivnica na "društveni ples sa predstavom koju izvadja kazališni dobrovoljci" Hrvatske obrtne zadruge iz 1938. godine, koja također ima secesijske elemente, iako ne toliko naglašene, jer se već primjećuju obilježja moderne, s elementima suzdržanosti i jednostavnosti linija. Obrubi su naglašeni, sa strogim linijama koji "nose" cijelu umjetničku kompoziciju koja završava s cvjetnim motivima na vrhu (Prilog 13). Svi su stilski oblikovani primjerci sitnog tiska imali za cilj naglašavanje teksta i poruke koju on nosi, što nas navodi na zaključak da su izdavači i tiskari nastojali i na taj način privući građane. No, s približavanjem Drugoga svjetskog rata stilsko oblikovanje građe dolazi u drugi plan, a tekst i poruka su dominantni, što je bilo u skladu s ponajprije informativno-komunikacijskom funkcijom sitnog tiska.

3. Građa sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar i njezina moguća vidljivost u budućnosti

3.1. Tematske izložbe

Izložba je način komunikacije s javnošću prezentiranjem muzejskih eksponata. "Ona je u muzeju elementarni oblik prezentativne muzejske komunikacije, jer je organizirani sustav unutar kojeg i pomoću kojeg muzej

²⁹ Isto. Str. 98.

prezentira društvenoj i kulturnoj javnosti poruke sadržane u muzejskim predmetima...”.³⁰ Muzejski predmet predstavlja “predmet baštine koji je izdvojen iz svoje realnosti da bi u novoj muzejskoj stvarnosti u koju je prenesen bio dokument stvarnosti iz koje je izdvojen. Predmet baštine je realan predmet koji svojim materijalom i oblikom dokumentira realnost u kojoj je nastao, u kojoj je živio i s kojom je ušao u sadašnjost”.³¹ Jednako tako i građa sitnog tiska dokumentira realnost u kojoj je nastala. Iako je građa sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar bila dijelom nekih izložbi i postava,³² imala je ulogu samo popratne građe koja je određenu muzejsku izložbu činila cjelovitijom i zanimljivijom. No, samostalna izložba sitnog tiska, u kojoj bi on imao primarnu funkciju kao muzejski predmet, u Muzeju nije zabilježena, unatoč tomu što je, kao što smo mogli vidjeti, sitni tisak u povijesti imao važnu informacijsko-komunikacijsku ulogu, a danas sve više prepoznajemo i njegovu iznimnu kulturno-povijesnu, pa katkada čak i umjetničku vrijednost.

Samostalna izložba sitnog tiska mogla bi biti tematska.³³ Bilo bi uputno da bude osmišljena na način da se obuhvati ono vremensko razdoblje u kojem je sitni tisak imao vrlo značajnu ulogu – razdoblje od kraja 19. stoljeća pa do početka Drugoga svjetskog rata, jer bi na taj način posjetitelj dobio cjeloviti prikaz društvenih, kulturnih i gospodarskih prilika grada Vukovara, uviđajući istodobno veliku vrijednost sitnog tiska kao izvora niza podataka. Pozivnice, zahvalnice, reklame i ostali materijal trebali bi “pričati priču” te prenijeti povijesni trenutak u kojem su nastali, potkrijepljeni dijelovima informacija

³⁰ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 1993. Str. 201.

³¹ Isto. Str. 120.

³² Navedimo primjer izložbe “Obrt i trgovina u Vukovaru”, održane u razdoblju od listopada do studenog 2003. godine, izložbe “130. godina vatrogastva u Vukovaru”, održane u svibnju 2005. godine, te izložbe “Društvo Hrvatski dom – povijesni prikaz dokumenata i fotografija o Hrvatskom domu”, iz 2007. godine.

³³ Takva je, primjerice, bila izložba “Tragom memoranduma : dokumenti o gospodarskoj povijesti našičkog kraja 1850.-1950”. održana u Zavičajnom muzeju Našice u razdoblju od 18. travnja do 5. svibnja 2000., na kojoj je jedini izložbeni materijal bio upravo sitni tisak. Od bogate građe sitnog tiska koju Zavičajni muzej Našice posjeduje (dijelom je korištena i građa Državnog arhiva u Osijeku, ali i Državnog arhiva u Zagrebu te Knjižnice Franjevačkog samostana u Našicama) odabrani su memorandumi iz razloga što su oni “svojevrsna ogledala gospodarskog razvoja” i govore nam o bogatoj tradiciji gospodarstva na ovim prostorima, te o uključenosti u europske tokove kapitala i tržišta. ... Kroz izložene dokumente pruža se uvid u djelatnosti našičkih obrtnika, trgovaca Našica i Feričanaca, poslovanje Našičke štedionice, Tvornice tanina i paropile, Tvornice lule, tiskarstva, ljekarništva, državnih ureda, fotografskih radnji i dr.”. Ukratko, memorandumi sadrže obilje informacija o gospodarskoj prošlosti našičkog kraja i kao takvi imaju veliku zavičajnu vrijednost (Lučevnjak, Silvija; Renata Bošnjaković. Tragom memoranduma : dokumenti o gospodarskoj povijesti našičkog kraja 1850.-1950., Izložbena galerija – Dvorac Pejačević, 18. travnja – 5. svibnja 2000., Našice, Zavičajni muzej Našice, 2000., 3.)

sa same građe koja se prezentira – citatima i zanimljivim rečenicama koji obilježavaju pojedini primjerak građe i čine ga jedinstvenim. Važno je voditi računa i o odabiru građe koja će biti izložena te izabrati one primjerke koji se ističu nekim posebnim karakteristikama – povijesnim, jezičnim, umjetničkim i slično. Svakako bi bilo dobro izložbu upotpuniti i nekom drugom građom, primjerice, razglednicama grada Vukovara iz vremena na koje se odnosi građa sitnog tiska ili plakatima iz istoga razdoblja, ali i nekom multimedijском građom koja omogućuje istodobno korištenje slike, zvuka i teksta. Puštanje glazbe iz razdoblja koje izložba pokriva pridonijelo bi stvaranju posebne atmosfere koja bi zasigurno upotpunila cjelokupni dojam izložbe.³⁴ Dakako, takvu bi izložbu, kao i bilo koju drugu, trebali pratiti plakati, monografija, katalog s popisom izložaka, ilustracijama i uobičajenim popratnim tekstom i slično. Osim u tiskanom, mogli bi biti objavljeni i u elektroničkom obliku. Zanimljivo bi bilo tiskati i što vjernije kopije pozivnica iz razdoblja koje izložba pokriva, sa svim njezinim detaljima i elementima, koje bi se mogle odaslati na razne adrese te možda dodatno motivirati na posjet Muzeju. Također, bilo bi dobro povesti računa i o skupinama posjetitelja s posebnim potrebama, kao što su slabovidne i slijepe osobe ili, pak, osobe s disleksijom, pa u tom smislu izraditi njima prilagođene tiskane publikacije, popraćene možda čak i zvučnim zapisom, itd. Uspije li tako koncipirana izložba prenijeti poruku, koja bi za posjetitelja trebala imati ne samo obrazovnu, informacijsku i komunikacijsku funkciju, već i funkciju pamćenja, ona će se zasigurno smatrati uspješnom.³⁵ Također, na ovaj će se način ne samo promovirati zavičajna vrijednost sitnog tiska, već i njegova nacionalna vrijednost.

3.2. Bibliografija sitnog tiska

Uz postavljanje tematske izložbe, građa sitnog tiska mogla bi biti sabrana i u bibliografiji,³⁶ pri čemu se treba voditi osnovnim metodološkim načelima izradbe bibliografije: određivanje njezina opsega i namjene, opisivanje odabranih

³⁴ Gob, André; Noémie Drouguet. Muzeologija : povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb : Antibarbarus, 2007. Str. 141.

³⁵ Maroević, Ivo. Nav. dj., str. 200-204.

³⁶ Naime, iako, primjerice, Srna Vuković-Mottl izrijekom ne navodi potrebu za stvaranjem bibliografije sitnog tiska, ističe važnost izrade "lokalne bibliografije", i to knjiga, periodike i članaka. Bibliografiju, dakle, smatra važnim obavijesnim pomagalom svake zavičajne zbirke (Vuković-Mottl, Srna. Nav. dj., 24; Vuković-Mottl, Srna. Zavičajne zbirke SR Hrvatske. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 22, 1/4(1976), 49). Jednako tako i Vesna Burić ističe da "dok sav duhovni proizvod dotičnog mjesta ili kraja nije sakupljen, zahvaćen, sistematiziran, sreden, bibliografski opisan – gotovo da i nema oblikovane i dovoljno usmjerene zavičajne svijesti..." (Burić, Vesna. Zavičajne zbirke : svrha i način. // Osječki zbornik 20(1989), 216).

jedinica građe i izrada bibliografskoga niza, te naposljetku izrada kazala.³⁷ Pri izboru je svake građe i njezinu vrednovanju, pa tako i građe sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar, svakako važno dobro poznavanje povijesnih, kulturnih i gospodarskih prilika prostora i vremena u kojem je građa nastajala.³⁸ Veliku pozornost treba posvetiti i određivanju odrednice – za sitni bi tisak možda najprikladnija bila odrednica izdavača, odnosno ime konkretnoga kulturno-umjetničkog društva ili, pak, obrtnika. Uz odrednicu, odnosno ime društva ili obrtnika, bibliografski bi opis svakako trebao sadržavati i podatke o mjestu izdavanja, tiskari i godini, podatke o jeziku, opsegu građe (dimenzije), izgledu (boje), kao i kratak opis jedinice (pozivnica, zahvalnica, reklama, proglas, informativni letak i oglas). Opis bi trebao slijediti trenutačno važeće međunarodne standarde za bibliografski opis – ISBD(CR): Međunarodni bibliografski standard za opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe, ISBD(M): Međunarodni bibliografski standard za opis omeđene građe i ISBD(ER): Međunarodni bibliografski standard za opis elektroničke građe.³⁹ Dakako, potrebno je odrediti i vrstu bibliografskoga niza. Mogao bi to biti kronološki niz, prema godini izdanja građe, a unutar njega abecedni niz. Naposljetku, korištenje ove bibliografije trebalo bi biti olakšano uporabom odgovarajućih kazala koja bi korisnicima olakšala pretraživanje i omogućila im brzo, jednostavno i učinkovito pronalaženje potrebnih podataka. U slučaju da niz u ovoj bibliografiji bude kronološki, moglo bi se izraditi abecedno kazalo naziva društava, kazalo tiskara, predmetno kazalo (koncerti, kazališne predstave, zabave, obljetnice, trgovačke reklame i slično) te stručno kazalo prema UDK (trgovina, bankarstvo, zdravstvo, glazba, sport). Tako izrađena bibliografija bila bi specijalna jer bi bila ograničena vrstom građe (sitnim tiskom). Istodobno, ona bi bila i mjesna jer se odnosi na grad Vukovar. Također, bila bi to retrospektivna bibliografija jer bi pokrivala građu iz određenog razdoblja u prošlosti. S obzirom na to da bi donosila i kratak opis svake jedinice, bila bi to anotirana bibliografija. Također, budući da bi se radila uvidom u izvornu građu (*de visu*), bila bi to primarna bibliografija. Naposljetku, takva bi bibliografija mogla biti postavljena i na mrežu te na taj način u svakom trenutku dostupna širokom krugu korisnika.

---

³⁷ Logar. Janez. Uvod u bibliografiju. Sarajevo : Svjetlost, 1973. Str. 19.

³⁸ Isto. Str. 16.

³⁹ Blažević, Dorica; Dubravka Pušić-Salaj. Nav. dj., str. 4.

3.3. Stvaranje digitalne zbirke sitnog tiska

Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije koji karakterizira doba u kojem živimo, doveo je do stvaranja novih načina očuvanja naše pisane baštine. Jedan od njih jest digitalizacija koja omogućuje očuvanje informacijskog sadržaja, odnosno informacije koju određeni dokument nosi, ali i očuvanje fizičkog objekta kao nositelja informacija. Digitalizacijom se informacijski sadržaj prenosi na novi medij, odvojeno od objekta nositelja.⁴⁰ “Digitalizacija građe provodi se radi zaštite izvornika, povećanja dostupnosti i mogućnosti korištenja građe, radi stvaranja nove ponude, odnosno usluge korisnicima ili pak upotpunjavanja postojećega fonda”.⁴¹ Jedno od važnijih mjerila odabira građe koja će se digitalizirati jest njezina važnost, odnosno kulturno-povijesna vrijednost. Takvu vrijednost ima i građa sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar. Njezina bi se digitalizacija trebala odvijati u nekoliko faza. Prva bi faza podrazumijevala obradu još uvijek nesredene i neobrađene građe te stvaranje tematski i kronološki organizirane zbirke. Druga bi faza podrazumijevala odabir primjeraka koji će se najprije digitalizirati. Mjerilo odabira mogla bi biti povijesna ili umjetnička vrijednost, oštećenost dokumenta i slično. Zatim bi se trebalo pristupiti ključnom postupku, a to je postupak stvaranja kopije originalnog dokumenta identičnog izvorniku. Digitalizirani se primjerak opisuje i određuju se parametri prema kojima će se moći pretraživati. Pretraživanje se može odrediti prema ključnim karakteristikama kao što su naslov, ključne riječi, predmet ili tiskar. Postupkom digitalizacije izvorni dokument ponajprije bi se zaštitio od propadanja i očuvao za buduće naraštaje. Međutim, vrijednost je stvaranja digitalne zbirke i u tome što bi građa mogla biti istovremeno i stalno dostupna većem broju korisnika, i to ponajprije objavom na mrežnim stranicama Muzeja, u sklopu projekata digitalizirane baštine, virtualnim izložbama itd. Na taj bi se način ujedno i razvijala svijest o važnosti koju građa sitnog tiska ima kao dio zavičajne baštine grada Vukovara.

4. Zaključak

Zavičajnost i zavičaj predstavljaju kulturni segment nacionalnog identiteta koji više nije omeđen državnim granicama, nego je dio globalnog svijeta. Očuvanje i prezentacija baštine određenog zavičaja omogućuje izgradnju nacije kao cjelovite zajednice koju čine upravo ti manji dijelovi, mikroregije sa

---

⁴⁰ Stančić, Hrvoje. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 9.

⁴¹ Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 20. listopada 2006. Str. 10.

svojim specifičnostima i raznolikostima. Drugim riječima, svaka materijalna i nematerijalna tvorevina zavičaja oslikava i naglašava kulturni vid određenog područja, govori nam o povijesnim i društvenim prilikama, načinu života, običajima i predstavlja mali dio mozaika nacionalne baštine i kulture. Sitni tisak koji pripada građi Gradskog muzeja Vukovara čini zavičajnu baštinu i identitet ovoga kraja. Iako je njegova osnovna funkcija u vremenu u kojem je nastao bila informativna (umjetnički izraz bio je uvijek u funkciji naglašavanja teksta, odnosno informacije koju prenosi), pa čak i marketinška, danas ga možemo ponajprije promatrati kao povijesni dokument jednog doba i prostora jer donosi znatan broj povijesnih činjenica, podatke o različitim kulturnim i društvenim događanjima, kao i informacije o ponudi niza vukovarskih obrtnika koji su u to doba imali svoj obrt. Budući da ima veliku kulturno-povijesnu vrijednost za grad Vukovar i njegovu okolicu, zaštita je sitnog tiska, ali i njegova prezentacija široj društvenoj zajednici i korisnicima različitih informacijskih potreba (povjesničarima, povjesničarima umjetnosti, grafičkim dizajnerima, knjižničarima, muzeolozima, odnosno svima onima koji su zainteresirani za zavičajnu baštinu grada Vukovara, primjerice školarcima, studentima i drugim građanima), i to pomoću tematskih izložbi, bibliografija i digitalnih zbirki, više nego prijeko potrebna. Iako se sitnom tisku uobičajeno pripisuje značajka efemernosti, iz priloženoga smo rada mogli vidjeti da je njegova važnost u kulturnom pamćenju grada Vukovara doista iznimno dragocjena.⁴² Identitet se Vukovara i njegove okolice, odnosno pripadnost njegovoj kulturnoj, povijesnoj i geografskoj sredini, između ostalog, ogleda upravo i u građi sitnoga tiska koji Muzej grada Vukovara posjeduje.⁴³

⁴² U tom bi smislu bila možda dragocjena i suradnja s ostalim baštinskim ustanovama toga kraja koje sabiru sitni tisak. O važnosti suradnje zavičajnih muzeja sa srodnim ustanovama vidi u: Radovanlija Mileusnić, Snježana. Ustroj i organizacija knjižnica zavičajnih muzeja u Hrvatskoj. // *Muzeologija* 38(2001), 67-70.). Jednako je važna i suradnja s "građanima koji posjeduju građu, dokumentaciju ili informacije potrebne za cjelovitiju rekonstrukciju i prezentaciju zavičajnih tema", odnosno konkretno, koji i sami posjeduju primjerke sitnog tiska od zavičajne vrijednosti (Bošnjaković, Renata. Muzejska knjižnica i zavičajna zajednica – primjeri iz prakse. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 3/4(2010), 91).

⁴³ Općenito o ulozi zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice vidi više u: Tošić-Grlač, Sanja. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // *Hrvatski znanstveno-stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu* : zbornik radova 1, 1(2010), 307-314 [citirano: 2012-08-17]. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=83704

LITERATURA

- Baletić-Wertheimer, Alica. Stanovništvo Vukovara i vukovarskog kraja. Zagreb : Nakladni zavod Globus, 1993.
- Blažević, Dorica; Dubravka Pušić-Salaj. Upute za uporabu formata UNIMARC za kataložni opis sitnog tiska. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005. [citirano: 2011-10-10]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/e-izdanja/sitnitisak.pdf>
- Bonn, Cöcilia S. Vukovarska grofica Sofija-sestra Monika-Eltz. Vukovar : Franjevački samostan, 2000.
- Bošnjaković, Renata. Muzejska knjižnica i zavičajna zajednica – primjeri iz prakse. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), 87-98.
- Burić, Vesna. Hemeroteka Muzeja Slavonije Osijek: // Osječki zbornik 20(1989), 123-140.
- Burić, Vesna. Zavičajne zbirke : svrha i način. // Osječki zbornik 20(1989), 213-223.
- Dvadeset godina Gradskog muzeja u Vukovaru 1948 – 1968. Vukovar : Gradski muzej u Vukovaru, 1968.
- Gob, André; Noémie Drouguet. Muzeologija : povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb : Antibarbarus, 2007.
- Gradski muzej Vukovar [citirano: 2011-12-16]. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/gradski-muzej-vukovar,763%3AVKR/hr/info/>
- Horvat, Vlado. Vukovarska društva (1859. – 1945.). Vukovar : Gradski muzej Vukovar, 2007.
- Kavurić, Lada. Hrvatski plakat do 1940. Zagreb : Horetzky, 1999.
- Knjižnica i arhiv. // Gradski muzej Makarska [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.mdc.hr/makarska/hr/fs-knjiznica-arhiv.htm>
- Krtalić, Maja. Predstavljanje pilot projekata. // Novosti Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku 2(2010) [citirano: 2011-10-10]. Dostupno na: <http://web.ffos.hr/oziz/novosti/?p=56#more-56>
- Lešković, Ana; Daniela Živković. Efemerna građa i sitni tisak : opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, ½(2011), 120-134 [citirano: 2011-10-10]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/103>
- Logar, Janez. Uvod u bibliografiju. Sarajevo : Svjetlost, 1973.
- Lučevnjak, Silvija; Renata Bošnjaković. Tragom memoranduma : dokumenti o gospodarskoj povijesti našičkog kraja 1850.-1950., Izložbena galerija – Dvorac Pejačević, 18. travnja – 5. svibnja 2000., Našice : Zavičajni muzej Našice, 2000.

Marić, Ruža. Gradski muzej Vukovar. // Glasnik slavonskih muzeja 25, 2(1998), 31-35.

Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 1993.

Muzejska udruga istočne Hrvatske. Gradski Muzej Vukovar [citirano: 2011-11-28]. Dostupno na: <http://www.muih.hr/content/view/31/49/>

Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 20. listopada 2006.

Niz A – Knjige. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/niz-a-knjige/>

Obvezni primjerak [citirano: 2011-10-09]. Dostupno na:

<http://www.nsk.hr/Service.aspx?id=64>

Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu [citirano: 2011-03-21]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>

Radovanlija Mileusnić, Snježana. Ustroj i organizacija knjižnica zavičajnih muzeja u Hrvatskoj. // Muzeologija 38(2001), 7-132.

Rojnić, Matko. O knjigama i drugoj tiskanoj građi u nacionalnim bibliotekama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 19, 1/4(1973), 53-68.

Samardžija, Marko. Nad stoljećima hrvatskog jezika. // Hrvatski jezični portal [citirano: 2011-05-25]. Dostupno na: <http://hjp.srce.hr/index.php?show=povijest&chapter=00-samardija>

Sitni tisak. // Digitalizirana zagrebačka baština [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://kgzdzd.arhivpro.hr/index.php?doctype=1&vrstadok=7>

Smiljanić, Milutin. Štamparstvo u Vukovaru. // Bibliotekarski godišnjak Vojvodine 1971, 9-73.

Stančić, Hrvoje. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009.

Sveučilišna knjižnica u Splitu. // Djelatnost knjižnice [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.svkst.hr/hr/o-knjinici/djelatnost-knjinice.html>

Tošić-Grlač, Sanja. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno-stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu : zbornik radova 1, 1(2010), 307-314 [citirano: 2012-08-17]. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=83704

Velagić, Zoran; Merien Gracek. Od plakata do plakatiranja : komuniciranje plakatima u Osijeku u prvim desetljećima 20. stoljeća. // *Libellarium I*, 2(2008), 181-202 [citirano: 2011-05-18]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/37155>

Vukovar : Gradski muzej Vukovar [citirano: 2011-11-28]. Dostupno na: <http://www.mdc.hr/RatneStete/hr/rezultat1.asp?g=41&m>

Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 21, 1/4(1975), 17-25.

Vuković-Mottl, Srna. Zavičajne zbirke SR Hrvatske. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 22, 1/4(1976), 45-53.

Zakon o knjižnicama. // *Narodne novine* 105/97. [citirano: 2011-10-09]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html>

Zavičajna zbirka Salonitana. // *Gradska knjižnica Solin* [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.knjiznicasolin.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=35&Itemid=105

Zavičajna zbirka "Insulana". // *Knjižnica Nikola Zrinski Čakovec* [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.kcc.hr/index.php?t=show_content&id=19

Zbirka sitnog tiska. // *Muzej Slavonije Osijek* [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.mso.hr/index.php?page=zbirka-sitnog-tiska>

Zbirka Zagrabiensia. // *Knjižnice grada Zagreba* [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.arhiva.kgz.hr/gradska/grzagrab.asp>

Zbirke po vrsti građe : sitni tisak. // *Hrvatska kulturna baština* [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/Digitalizirana-zagracebacka-bastina-Sitni-tisak>

PRILOZI

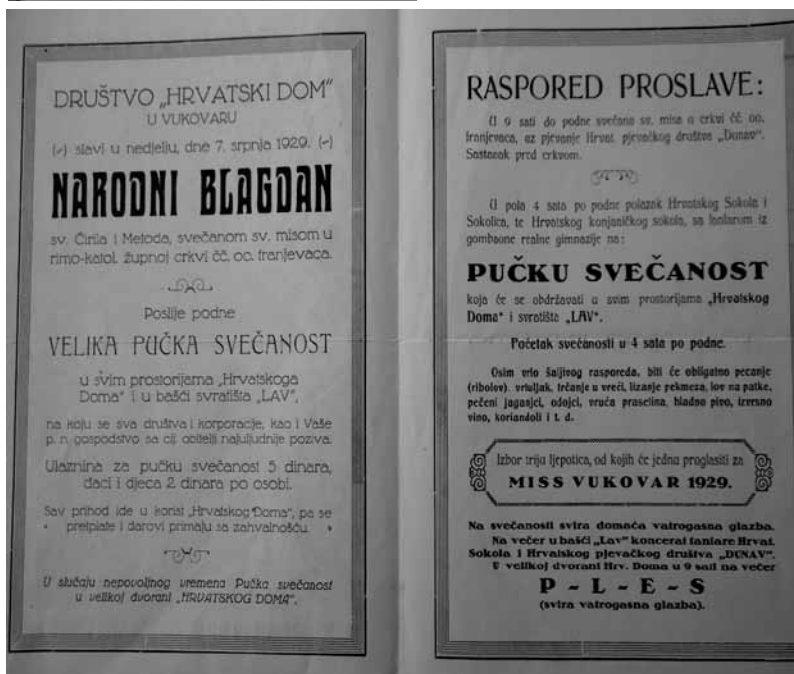
Prilog 1.
Božićna rasprodaja cipela vukovarskog obrtnika
Antuna Milojevića

Prilog 2.
Pozivnica "Hrvatskog katoličkog ženskog
prosvjetnog društva" u Vukovaru na zabavnu
večer, 1940. godina

Prilog 3.
Pozivnica “Dobrovoljnog vatrogasnog društva” u Vukovaru na društveni ples, 1928. godina

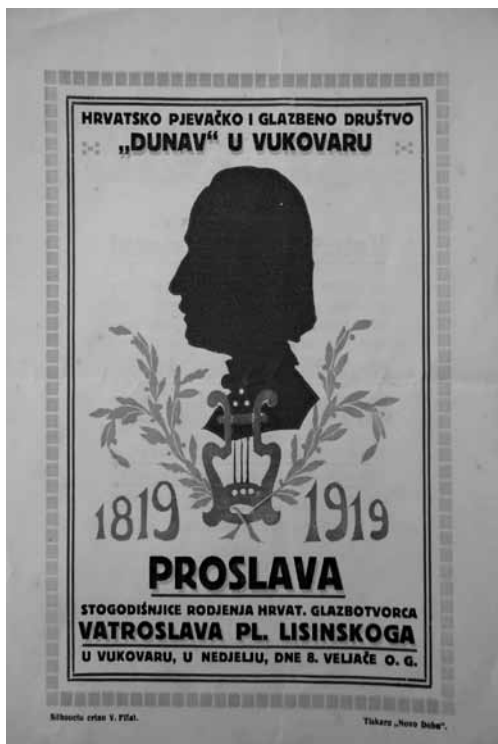
Prilog 4.
Pozivnica na “Narodni blagdan”, 1929. godina

Prilog 5.
Pozivnica s programom na svečanu zadušnicu koja se održavala u spomen na smrt Zrinskog i Frankopana, 1936. godina

Prilog 6.
Pozivnica na proslavu dvadesetogodišnjice rada Hrvatskoga katoličkog ženskog prosvjetnog društva u Vukovaru, 1939. godina

Prilog 7.
Oglašavanje proslave stogodišnjice rođenja
Vatroslava Lisinskog, 1919. godina

Prilog 8.
Trojezična pozivnica na “Besedu s igrankom
koju priređuje vukovarsko srpsko pevačko
društvo Javor”, 1885. godina

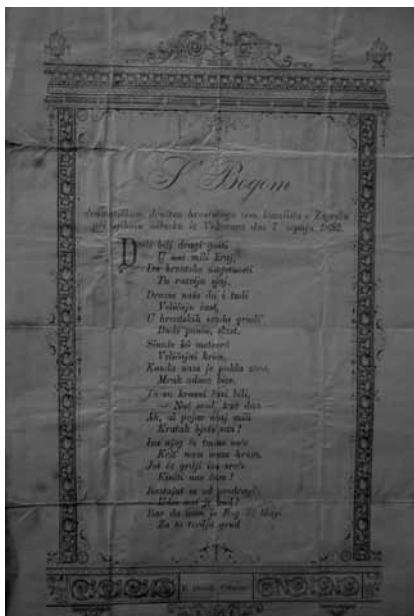

Prilog 9.
Oglašavanje proslave “Tisućgodisnjice Hrvat-
skoga kraljevstva”, 1925. godina

Prilog 10.
Oglašavanje proslave stogodišnjice rođenja
Petra Preradovića, 1928. godina

Prilog 11. Zahvalnica “Dramatičkom društvu hrvatskoga zemaljskoga kazališta u Zagrebu”, 1892. godina

Prilog 12. Pozivnica društva “Hrvatski sokol” na “javnu vježbu sa plesom”, 1911. godina

Prilog 13. Pozivnica “Hrvatske obrtne zadruge” na “društveni ples sa predstavom”, 1938. godina